

Kirja-arvio

Laura Ahva

Uskottavia uutisia uskonnosta?

Jolyon Mitchell ja Owen Gower (toim.) (2012). *Religion and the news*. Farnham: Ashgate, 250 s.

► Maallistumisesta puhutaan paljon, mutta tosiasiaassa uskonto on vahvasti läsnä ainakin uutismediassa. Tätä kirja-arviota tehdessä muun muassa seuraavat aiheet ovat olleet uutisotsikoissa: paavi Franciscuksen alkutalval Roomassa, Suomen Lähetysseuran Taiwanin oppilaskodin hyväksikäyttöepäilyt, entisen herätysliikejohtajan Markku Koiviston vankilatuomio, arkkipiispa Kari Mäkisen monitulkintainen lausunto tasa-arvoisesta avioliittolaista sekä maallikkosaarnaaja Pirkko Jalovaaran aloittama keskustelu demonien häätämisestä rukouksella. Ja nämä ovat esimerkkejä pelkästään kristinuskoon kytköksissä olevista jutuista.

Journalistissa (5/2013) haastateltu pappi ja toimittaja Marjaana Toiviainen summaa, että suomalainen media on onnistunut varsin hyvin paaviuutisoinnissa ja katolilaisen perinteen selvittämisessä. Sen sijaan luterilaisuuden kanssa on hankalampaa. Koska kotimainen kirkkokunta *tuntuu* tutulta, siitä ei uutistyössä oteta tarpeeksi perinpohjaisesti selvää, ei vauhduta ymmärtämään. Toiviaisen mukaan ongelma koskee nimenomaan uutisia, sillä television ja radion keskusteluohjelmat, kuten *Voimala* tai *Inhimillinen tekijä*, saavat häneltä tunnustusta.

Utusten ja uskonnon suhteesta lähtee liikkeelle myös Jolyon Mitchellin ja Owen Gowerin toimittama brittiläinen kokoomateos *Religion and the news*. Kirjan toimittajien mukaan uskonto on aiheena astunut niin sanottujen pehmeiden uutisen puolelta kovien uutisten maailmaan, ja siksi uskontoa käsitel-

lään yhä useammin konfliktin, uhan ja skandaalin kehyksissä. Tätä perusasetelmaa käsitellään teoksessa kaikkiaan 19 artikkelissa. Monipuolinen kirjoittajakunta koostuu eri alojen tutkijoista, journalisteista ja uskontokuntien edustajista.

Kirja jakautuu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa tutkijat avaavat uskontojournalismin kenttää ja ajallista kehitystä. Analyysin kohteena ovat – kuten koko kirjassa – pääasiassa vain brittiläiset viestimet, mikä saattaa tuntua suomalaislukijasta varsin kapealta. Teos vaatiikin esiyymmärrystä brittiläisestä mediakentästä ja yhteiskunnasta. Kirjan ensimmäinen osio on kuitenkin uskontojournalismin tutkimuksesta kiinnostuneille lukijoille kirjan antoisin, sillä se tarjoaa käsitteitä ja yhtymäkohtia, joita voi hyödyntää myös brittiläisen kontekstin ulkopuolella. Jolyon Mitchell tarjoaa ensimmäisessä luvussa jäsenyyksen uskontojournalismin tutkimiseen: hänen mukaansa tutkijan tulee tarkastella vuorovaikutuksessa niin (1) journalistisia tekstejä kuin niiden (2) kontekstejakin ja arvioida (3) journalistien työtä sekä (4) yleisön tulkintoja ja osallistumista. Tätä jakoa ei kuitenkaan kirjan seuraavissa luvuissa valitettavasti hyödynnetä, kommentoida tai kehitellä eteenpäin, ja se jää siksi varsin kehittömäiseksi.

Kaksi seuraavaa lukua käsittelevät uskontoon liittyviä uutisia määrällisen analyysin keinoin. Luvussa 2 Teemu Taira, Elizabeth Poole ja Kim Knott tiivistävät tuloksia laajasta määrällisestä sisällönerittelystä. Heidän tutkimuksensa osoittaa, että 80-luvulta 2010-luvulle tultaessa

uskontoa käsittelevien juttujen määrä on Britanniaassa kasvanut huomattavasti ja islamin osuus jutuissa on kohonnut selkeimmin. Robin Gill (luku 3) tekee puolestaan päätelmiä Britannian muuttuvasta sosiaalisesta ja uskonnollisesta kontekstista analysoimalla lehtitekstejä yli 40 vuoden ajalta. Hänenkin mukaansa Britannian lehdistössä käsitellään yhä enemmän uskontoa eikä lehdistö ainakaan tässä mielessä ole sekularisoitunut. Maan mediakenttä on kuitenkin jakautunut tavoissaan käsitellä uskontoa: maltillisuus ja vihamielisyyys ilmenevät rinnakkain.

Kirjan toisessa osassa (luvut 5–9) erilaiset media-alan toimijat käsittelevät uskontojournalismin käytäntöjä, ja teoksen kolmas osa (luvut 10–14) antaa tilaa uskontokuntien edustajille. Nämä luvut ovat kirjan kontekstisidonnaisinta sisältöä: kirjoittajien joukossa on varmasti monille brittilukijoille tuttuja toimijoita ja kiinnostavaa vuoropuhelua. Jouduin kuitenkin itse jatkuvasti palaamaan kirjoittaja-esittelyihin pyrkiessäni hahmottamaan, mistä positiosta kukin kirjoittaja aihetta tarkastelee. Monilla kirjassa esiintyvillä media-alan edustajilla näyttää olevan yhteyksiä BBC:hen, jolla on edelleen merkittävä rooli brittiläisessä uskontojournalismissa.

Uskontokuntien edustajien puheenvuorot ovat laadultaan vaihtelevia mutta sisällöltään yllättävän samanlaisia. Sekä muslimit, sikhit, juutalaiset että kristityt ilmaisevat turhautumistaan jouduttuaan sensaatiohakuisen tai suhteettoman suuren mediahuomion kohteeksi. Samalla he kuitenkin kääntävät kriittisen katseen itseensä ja esittävät, että uskonnollisten edustajien tulisi opetella ymmärtämään median toimintalogiikkaa entistä paremmin. Kolmannen osion kiinnostavinta pohdintaa on luvussa 14, jossa anglikaaninen pappi ja journalisti Ruth Scott käsittelee tasapuolisuuden ('balance') ongelmallisuutta uskontouutisissa. Scott nostaa tasapuolisuuden tavoitteen sijaalle ymmärtämisen – hyvin samalla tavoin kuin Marjaana Toiviainen *Journalistissa*.

Kirjan viimeisessä osiossa otetaan mukaan vielä joukko tulevaisuuden haasteita. Simon Barrow (luku 15) käsittelee verkkoviestinnän

haastetta uskontojournalismille uskottavasti mutta mediatutkijoille varsin tutuin sanankääntein. Jonathan Heawood (luku 16) puolestaan kirjoittaa kiinnostavasti ongelmasta, joka nousee, kun asettaa vastakkain kaksi vapautta: ilmaisun- ja uskonnonvapauden. Monet uskonnollisesti värityneet konfliktit ja julkisen loukaantumisen kierre johtuvat tästä asetelmasta. Heawoodin mukaan ilmaisun- ja uskonnonvapaus eivät kuitenkaan ole toisilleen vastakkaisia vaan sanavapauden murtaminen heikentää myös uskonnonvapautta. Vapauksia ei siten voi asettaa toisiaan vastaan vaan niitä pitää tarkastella ennen kaikkea suhteessa valtioon. Lopuksi (luku 18) entinen piispa ja nykyinen professori Richard Harries hahmottelee uutisten teologiaa. Hänen tekstissään uutisten teologinen perustelu kumpuaa siitä, että uutiset tavoittelevat totuutta. Tämän vuoksi journalismin kentän pitäisi välttää monopolien muodostumista.

Religion and the news on siis varsin moniaineksinen ja -ääninen teos. Sillä on silti selkeä tavoite ja yhtenäinen fokus: teksteissä halutaan tuottaa tulkintoja, joilla uskonnon ja uutisten suhdetta voisi jollakin tavoin parantaa. Tämä toimii samaan aikaan sekä kirjan vahvuutena että heikkoutena. Yhteisen fokuksen vuoksi kirja pysyy hyvin koossa: se käsittelee otsikkonsa mukaisesti pääosin uutisia ja uskontoa eikä rönsyile liiaksi muuhun media-maisemaan. Kuitenkin tekstien sanoma alkaa varsin pian toistaa itseään. Lukijalle tulee nopeasti selväksi, että journalistit tarvitsevat uskonnonlukutaitoa, ja uskonnolliset edustajat medialukutaitoa.

Kirja ei siten kokonaisuutena tunnu pääsevän perusasetelmansa yläpuolelle vaan jää toistamaan ajatusta, jonka mukaan uutisten ja uskonnon suhteen tarkasteleminen on tärkeää. Teoksen ansioksi voi kuitenkin lukea sen, että se avaa – vaikeivät kirjan toimittajat sitä valitettavasti loppuluvussa teekään – eritoten niitä laajempia syitä, miksi uskonto on yhä keskeisempi journalistinen teema ja miksi toimittajilta vaaditaan parempaa uskontojen ja niiden kontekstin ymmärtämistä.

Teoksen perusteella hahmottelin neljä syytä siihen, miksi uskonnolla on oma merki-

tyksensä myös suomalaisessa uutisjournalismissa. Ensinnäkin yhä liikkuvampi maailma muodostaa keskeisen tekijän, jonka vuoksi uskonto ei katoa journalismin agendalta. Globalisaatio ja maahanmuutto muokkaavat suomalaista yhteiskuntaa ja uskonnoilla on tässä suuri rooli. Lisäksi uskonto pysyy journalismin agendalla varmasti myös yhteiskunnallisten moraalikysymysten vuoksi. Kotimaisessa journalismissa keskustelua seksuaalivähemmistöjen asemasta tai eutanasiasta ei käytännössä (voida) käydä ottamatta kirkkoa mukaan.

Myös niin sanottu uusateismi on saanut julkisessa keskustelussa entistä vankemman jalansijan. Uusateistit eivät tyydy vain yleisesti kritisoimaan uskontoja, vaan väittävät ykskantaan, että uskonnot ovat tuhoava voima. Tällaiseen vastakkainasetteluun uutisjournalismin on varsin helppo tarttua, mutta ateismin ymmärtämiseen vaaditaan toki myös ymmärrystä uskonnosta. Neljänneksi suureksi linjaksi näen sen hitaan muutoksen, jonka mukaan suomalaisten oma uskonnollisuus on muuntumassa kollektiivisesta hengellisyydestä kohti yksioöllistä henkisyyttä. Tämän sosiokulttuurisen ilmastonmuutoksen ymmärtäminen on myös uutisjournalismin tehtävä.